

dens illo modo; ergo casus non est causa per se alicujus effectus.

6. *Deus quomodo sit causa effectus casualis.*—Dices: ergo nec Deus est causa per se effectus casualis, ut talis est; consequens est falsum, nam esse casualem, est aliquid in effectu; nihil autem est in effectu, quod non sit per se a Deo. Respondetur, esse casualem nihil rei addere effectui, sed denominationem sumptam ex conjunctione vel habitudine ad talem causam, medio per se effectu ejus. Deinde dicitur, Deum per se causare contingentiam effectuum, quia ipse voluit ut tales effectus casu fierent, non tamen quod in ratione casualium effectuum constituerentur per ordinem ad Deum, id enim repugnabat, sed per respectum ad causam creatam; quem respectum etiam Deus ipse causat, eo modo quo esse aut fieri potest.

7. Rursus dices: quisnam effectus est, qui in hujusmodi eventibus fit omnino per accidens, et sine causa per se, cum omne id quod est per accidens, reducendum sit in causam per se? Respondetur, non oportere ut omnis effectus, qualiscunque sit, habeat causam per se, sed satis est ut jungatur effectui per se alicujus causæ, et hoc sensu intelligendum est, cum dicitur, reduci in causam per se. Et ita fit in præsentibus; verbi gratia, in exemplo de inventione thesauri, quod ibi aurum fuerit genitum, per se fuit ab aliqua causa; ipsa item terræ fossio per se et ex intentione fit ab homine. At vero conjunctio illa est ita per accidens, ut nullam habeat creatam causam per se, et ideo inventio thesauri, quæ ex illa provenit, dicitur effectus fortuitus, cujus causa per accidens partim est homo fodiens terram, partim is qui ponit aurum in illo loco; et idem est in similibus.

8. Ulterius vero est advertendum, hos effectus per accidens et contingentes, non solum evenire ex concursu causarum efficientium, sed etiam ex concursu fortuito efficientis causæ cum materiali; sic enim generantur monstra, quæ raro eveniunt, ob dispositionem materiæ; tunc autem effectus non est casualis respectu materialis causæ, sed respectu alicujus efficientis. Quod non satis advertit Avicenna, lib. 1 Sufficient., c. 13, et ideo dixit, effectus casuales non solum esse, qui raro eveniunt, sed etiam, qui ad utrumlibet eveniunt, id est, qui æque possunt evenire, et non evenire alicui subjecto; ut respectu superficiæ, quod fiat alba, vel nigra.

Sed hoc non recte dicitur, nam casus non significat materialem causam, sed efficientem, respectu cujus nullus est effectus ad utrumlibet contingens, nisi in causis liberis. Nam naturales sunt determinatæ ad unum; in liberis autem talis effectus non est casualis ex eo capite, sed liber; erit autem casualis, si sit præter intentionem, quod non invenitur proprie nisi in iis quæ raro conjunguntur effectibus per se intentis. Indifferentia autem potentiæ materialis nihil refert, ut effectus dicatur casualis, tum quia non sequitur effectus ex vi illius; tum etiam quia ex parte ejus non est effectus per accidens, aut præter intentionem; nam hoc proprie pertinet ad causam efficientem, ut per se constat.

9. *Quidnam sit fortuna.*—Ultimo ex his facile constat, quid dicendum sit de fortuna, de qua multa fabulati sunt gentiles, qui ignorantem causam multorum casualium effectuum, qui hominibus eveniunt, deam quamdam finxerunt, quam Fortunam appellarunt, quæ esset horum effectuum causa. Sed nunciusmodi commentum impugnarunt inter alios D. August., lib. 4 de Civit., cap. 18, et Lactant., lib. 3 de Ver. sapient., c. 28 et 29, et legi potest Albert., 2 Physic., tract. 3, c. 10, et Scotus in Quodlibet., q. 21. Dicendum est ergo effectum fortuitum formaliter ejusdem rationis esse cum casuali, solumque differre, quia fortuitus dicitur specialiter in humanis rebus, seu respectu agentis a proposito ex ratione et intentione propria et elicita. Unde fortuna causa est etiam per accidens ejusdem rationis cum casu, solumque determinate dicit, ut sit causa agens a proposito, quæ sit per accidens respectu effectus præter intentionem subsequenti. Unde fieri potest, ut idem effectus sit fortuitus et casualis, seu a fortuna et casu respectu diversorum; ut inventio thesauri est fortuna respectu hominis fodientis terram, casus vero respectu causæ naturalis generantis aurum. Quod si non fuit ibi genitum, sed ab alio homine repositum, etiam ille est causa ut fortuna; tamen respectu illius dicitur mala fortuna, respectu alterius bona; hæc enim nomina non significant diversas causas per se, aut divinas, sed denominationes sumptas ex effectibus prosperis vel adversis. Atque ita explicuit rationem fortunæ Aristot., 2 Phys., c. 5, et lib. de Bona fortuna.

10. *Fortunæ effectus divinæ subjacent voluntati.*—Solum sunt duo advertenda. Unum

est fortunam ita esse sumptam ab aliquibus philosophis, ac si effectus ejus nulli omnino providentiæ subessent, et a nulla causa etiam suprema essent intenti, prævisi, aut ordinati. Et hac ratione reprehendit seipsum aliquando D. Aug., ut 1 Retract., c. 1, quod usus fuerit nomine fortunæ; nos vero omnem fortunam subjicimus divinæ providentiæ, quia nihil nobis casu accidit, quod a Deo non sit vel ordinatum, vel permissum, ut supra declaratum est, et eleganter dictum est ab Aug., lib. 3 de Trin., c. 4, his verbis: *Nihil fit invisibiliter et sensibiliter, quod non de interiori invisibili, atque intelligibili aula summi Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum et retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaque republica.* Idemque attigit lib. 83 Quæst., in 24. Alterum observandum est quosdam effectus in nobis fieri, quos putamus fortuitos, eo quod illorum causam ignoremus, cum tamen non sint effectus, qui per accidens a nobis eveniant, sed per se in nobis fiant ab aliqua superiori causa; ut quod aliquis nihil tale intendens aut præcogitans, aliquem bonum motum animi in se sentiat, vel quod aliquis incessurus per hanc viam, quasi rapiatur desiderio et voluntate incedendi alia via, et ita effugiat hostium insidias, appellatur ab hominibus fortuna; habet tamen ille effectus causam per se intendentem illum, nempe Angelum aliquem, vel Deum ipsum. Et ideo dixit Aug., 1 Retract., c. 1, et lib. 1 contr. Academicos, vulgo appellari fortunam, quæ occulto ordine regitur, et rationem et causam secretam habet. Quod etiam attigit Philosoph., lib. de Bona fortuna, c. 2. Atque hactenus de fortuna et de efficientibus causis creatis.

DISPUTATIO XX.

DE PRIMA CAUSA EFFICIENTE, PRIMAQUE EJUS ACTIONE, QUÆ EST CREATIO.

De Deo glorioso duplex est in metaphysica consideratio, scilicet, quatenus est prima causa, et quatenus est primum ens; et quantum hæc posterior ratio secundum se sit prior, altera tamen quoad nos, et juxta doctrinæ ordinem quem prosequimur, venit consideranda prius, tum quia per effectus venimus in cognitionem Dei; tum etiam quia ad integram considerationem causarum entis ut

sic, necessaria est præsens disputatio. Igitur de prima causa secundum se, et secundum eas perfectiones, quæ ipsi insunt, nihil nunc dicemus, imo neque de existentia ejus; sed supponimus nunc esse Deum, quod infra demonstrabimus. Supponimus item ipsum non habere causam, quia necesse est sistere in aliquo ente non facto, cum non possit in infinitum procedi. Dicemus ergo de efficientia hujus primi entis in alia, et de dependentia aliorum ab ipso. Quæ triplex esse aut considerari potest, scilicet, in fieri, in conservari, et in operari; et de his tribus dicemus in hac et duabus disputationibus sequentibus. Dependens autem in fieri potissimum in creatione consistit, tum quia hæc est propria dependentia entis in quantum ens, quam hic inquirimus tum; etiam quia in hac actione consistit primum fieri (ut ita dicam) entium factibilium; et ideo de hac actione dicemus in hac disputatione; nam alii modi, quibus prima causa potest res producere, et difficultatem non habent, et attingentur satis in disputationibus sequentibus.

SECTIO I.

An possit ratione naturali cognosci, creationem aliquorum entium esse possibilem an etiam necessariam; vel (quod idem est) an unum ens in quantum ens possit essentialiter dependere effective ab alio ente.

1. Supponendum imprimis est, quid significet nomen creationis, nam quid res ipsa sit, postea declarabitur. Significat ergo creatio effectum alicujus rei ex nihilo, ut Theologi definiunt¹. Illa autem particula, *ex nihilo*, ut distinguat hanc actionem ab aliis, excludit omnem concursum causæ materialis, et dependentiam rei, quæ creatur, ab aliquo subjecto, ut recte exponit Anselm., in Monolog., c. 8, ita ut idem sit dictum, *ex nihilo*, quod *ex nullo subjecto*; atque ita distinguitur hæc actio ab alia, quæ est per educationem de potentia subjecti. Hæc namque duæ actiones adæquate dividunt omnem efficientiam; et ideo sicut per illam particulam sufficienter distinguitur creatio ab educatione, ita sufficienter etiam per illam explicatur ratio creationis. Unde inferunt Theologi², quidquid creatur, debere esse subsistens, aut fieri per modum subsistentis, quia oportet ut fiat extra subjectum seu sine dependentia a

¹ D. Thom., 1 p., q. 45, art. 1.

² D. Thom., supra, art. 4.

subjecto. Quod autem existit sine dependentia a subjecto, subsistit, vel habet se ad modum subsistentis; quod dico propter accidens, si fieret a Deo separatim a subjecto, quod vere crearetur, quia haberet modum essendi subsistentiæ similem. Anima vero rationalis etiam in corpore fiat, vere tamen fit ex nihilo, quia non fit ex ipso corpore; non enim ex ejus potentia educitur, neque ab eo pendet in suo esse; et ideo vere etiam subsistit, dum in corpore fit, ut infra dicemus, tractando de subsistentia.

Rationes dubitandi.

2. *Prima.* — Sic explicata voce creationis videtur non posse cognosci ratione naturali creationem esse possibilem; primo, quia quod Aristoteles, Plato, et alii graves philosophi non cognoverunt, verisimile est cognosci non posse naturali lumine; sed illi philosophi ita ignorarunt creationem, ut tanquam primum principium ac per se notum haberent ex nihilo nihil fieri, ut constat ex Aristot., in 4 Physic.; ergo.

3. *Secunda.* — Secundo de nullo ente potest demonstrari esse creatum; ergo nec potest demonstrari creationem esse possibilem. Antecedens patet, quia omne ens aut est substantia, vel accidens: accidens autem, si sit in subjecto, nec creatur, nec creari potest, etiam si maxime supernaturale sit, ut supra ostensum est; accidens autem esse et fieri separatim a subjecto, non potest inveniri naturali ratione. Substantia deinde aut spiritualis est, aut materialis: illa prior vix potest per rationem naturalem investigari an sit, nedum demonstrari qualis vel unde sit; ergo non potest cognosci evidenter quod sit aliqua substantia spiritualis facta ab alio; et consequenter nec demonstrari poterit creationem esse necessariam vel possibilem propter has substantias. Substantia autem materialis semper fit ex materia; quod autem materia ipsa sit facta, aut efficientia alterius indigens ut esse possit, non potest demonstrari; unde Plato et multi philosophi posuerunt illam æternam et improductam, neque apparet naturale medium, quo oppositum demonstrari possit. Nam si quod esset, maxime imperfectio, et potentialitas materiæ. Sed cur dici non potest materiam ex se habere hanc suam entitatem, quamvis minimam et imperfectam? Neque enim est per se notum hanc imperfectioem potentialitatis passivæ habere necessariam connexionem cum alia imperfec-

tione potentialitatis objectivæ, quam includit res effectioem vel creatione indigens.

4. Tertio, ad creandum requiritur virtus infinita; sed non potest demonstrari esse possibilem virtutem activam infinitam; ergo neque esse possibilem creationem. Major declaratur a posteriori, quia alias creatura posset habere virtutem creandi, quia si non repugnat ob infinitatem virtutis, non est cur repugnet; consequens autem per se satis absurdum est. Minor vero probatur, quia nulum est naturale medium demonstrandi virtutem infinitam in agendo; Aristoteles enim ex motu conatus est id demonstrare, non est tamen assecutus, ut infra ostendam; est autem eadem ratio de quacunque alia naturali ratione. Unde multi ex creatione conantur demonstrare esse aliquam virtutem infinitam in agendo; sed hic est circulus vel petitio principii in hac re, de qua disputamus.

5. Quarto, repugnat ens in quantum ens fieri; ergo repugnat aliquid creari; consequentia constat ex definitione creationis, quia si aliquid fit ex nihilo, fit per se primo secundum totam rationem entis; ergo fit per se primo, in quantum ens. Antecedens probatur primo, quia si ens in quantum ens esset factibile, omne ens esset factibile; quia quod convenit alicui rationi per se primo et secundum quod ipsa, convenit omni ei, in quo talis ratio invenitur; hoc autem est plane falsum, quia necesse est dari aliquod ens, quod fieri non possit; alias procederetur in infinitum in producentibus et productis, quod est impossibile. Secundo probatur idem antecedens, quia ens, in quantum ens, abstrahit ab entitate secundum esse existentiae, et secundum esse essentiae; impossibile autem est fieri aliquod ens secundum totum hoc esse; ergo impossibile est fieri in quantum ens. Unde etiam fit, esse impossibile fieri ex nihilo, quia impossibile est fieri secundum esse existentiae, quin supponatur secundum esse essentiae; quod esse non est omnino nihil, nam per illud distinguuntur res veræ a fictitiis et chimericis; ergo.

Opiniones variæ.

6. In hac re fuit multorum Theologorum opinio non posse demonstrari rem aliquam esse factam, vel fieri posse per creationem. Ita tenet Gregor., in 2, dist. 1, q. 2, versus finem, et inclinatur ibid. Gabriel, q. 2, art. 2. Tenet Bassolis, in 1, d. 4, q. 1, art. 3. Qui auctores a fortiori supponunt non posse de-

monstrari omne ens distinctum a Deo, esse factum ab ipso, aut non posse esse plura entia realia improducta. Quamvis enim admissa creatione aliquorum entium, non statim evidenter inferatur esse impossibile dari duas naturas increatas, vel omne ens distinctum a Deo esse ab ipso factum, sed hoc propria demonstratione indigeat, tamen si creatio non esset possibilis, impossibile omnino esset omnia entia distincta a Deo, facta esse ab illo, quia evidens est multa esse entia, quæ non possunt fieri, nisi per creationem, si fieri debeant. Ut res omnes spirituales, quæ cum materiam non habeant, non possunt fieri ex præsupposito subjecto; item cœli, si supponamus eos non posse fieri per generationem, sicut natura, operatio, motus, et quidquid de illis experimur, satis videntur ostendere; item materia prima, quæ ex priori materia fieri non potest.

7. Secunda sententia est, hanc veritatem posse demonstrari ratione naturali. Hæc est communior sententia Theologorum, quam tenet D. Thom., in 2, d. 4, q. 1, a. 2, idemque supponit in 1 p., q. 44, a. 1, et q. 45, t. 2; tenet etiam Alens., 2. p., q. 6, a. 6; Scot., in 4, d. 8, q. 1; Argentin., in 2, d. 4, q. 1; Hervæus, Quodlib. 2, q. 1; Henric., Quodlib. 8, q. 6. Estque hæc sententia conformior divinis Scripturis; illæ enim docent ex hoc mundo visibili posse ostendi Deum esse, quia ipsæ creaturæ clamant habere se alium auctorem, vel factorem; quæ loca expendimus inferius, cum demonstraverimus Deum esse. Sancti etiam Patres eodem modo loquuntur, quos infra eodem loco referam. Estque sine dubio hæc vera sententia, quæ non potest melius probari, quam asserendo media, quibus hæc veritas demonstrari potest.

Questionis resolutio.

8. Duo igitur probare possumus: unum est creationem esse possibilem; aliud est creationem actu esse, vel factam esse, vel exerceri in universo ab aliqua causa efficiente. Ex quibus eliciemus tertium, nimirum dari in universo, esseque necessariam unam primam causam, ad quam omnia alia entia, quæ habent esse, reducuntur per creationem, tanquam ad primam originem sui esse.

Esse possibilem creationem ostenditur.

9. Primo ergo creationem esse possibilem probare possumus a priori, si aliunde suppo-

namus probatum Deum esse, et summe perfectum esse, quantum in latitudine entis esse aut intelligi potest. Nam, ut infra citato loco dicam, quamvis absolute nos non possimus cognoscere Deum vel perfectiones ejus a priori, tamen supposito aliquo principio vel attributo, a posteriori demonstrato, ex illo possumus colligere a priori aliud, ut immortalitatem ex immaterialitate. Sic igitur in præsentem supponimus demonstratum dari unum supremum ens perfectissimum, imo etiam potentissimum, ut infra probabimus, non ex creatione, ne petamus principium, sed ex aliis mediis. Jam igitur argumentor in hunc modum, nam effectio per creationem non est ita impossibilis, ut in se involvat repugnantiam aut contradictionem; ergo nec potentia ad agendum hoc modo est in se impossibilis, aut repugnantiam, aut imperfectionem involvens; ergo talis potentia est de facto in aliquo ente, saltem in primo; ergo ex vi illius est possibilis creatio. Hæc ultima consequentia clara est; distinguere autem oportet illam vocem seu denominationem possibilis: uno enim modo negative sumitur, prout idem est quod non repugnans; alio modo positive pro eo quod potest esse aut fieri, quo sensu dicit denominationem ab aliqua potentia vel activa, vel passiva. In antecedenti ergo sumitur possibile priori modo, in consequenti vero posteriori; nam ut creatio sit possibilis, duo necessaria sunt et sufficiunt: unum, ut in se non repugnet; aliud, ut per aliquam potentiam sit possibilis; et ita supposito antecedenti consecutio est evidens.

10. Primum autem antecedens probatur primo, qui nulla ostendi potest repugnantia, in eo quod aliquid ex nihilo fiat, in vero sensu a nobis declarato. Non enim fingendum est, ut quidam putarunt, ipsum nihil futurum esse materiam, ex qua tale ens fiat, quod plane repugnat; nam illa particula, *ex*, non dicit ibi habitudinem materialis causæ, sed termini a quo; sic autem nulla est repugnantia, ut id, quod ex se nihil erat, incipiat esse aliquid per effectioem alterius. Quod si velimus illam particulam, *ex*, juxta habitudinem materialis causæ interpretari, non positive, sed negative exponenda est, ut id dicatur fieri ex nihilo, quod non ex aliqua materiali causa fit; in quo etiam nulla potest repugnantia ostendi; cur enim, sicut fit aliquid in actu, quod prius erat possibile per potentiam activam et passivam simul, non poterit etiam fieri in actu aliquid, quod sit

possibile per solam potentiam agentis, eminentiorem, magisque efficacem?

11. *Objectioni satisfi.* — Dices: sicut repugnat aliquid fieri in actu, quod prius esset possibile per solam potentiam passivam sine activa, ita e converso repugnat fieri in actu aliquid, quod tantum sit possibile per potentiam activam sine passiva; cur enim non potest esse effectus a potentia patiente sine agente, si esse potest ab agente sine recipiente? Respondetur, satis perspicuum esse rationem diversitatis; nam actio, ut actio, dicit essentialem ordinem ad efficiens, et ideo implicat contradictionem esse actionem sine agente; actio vero, ut actio, non dicit essentialem ordinem ad passum, neque ad passionem, loquendo de actione in tota sua latitudine, sed dicit habitudinem ad effectum, qui per illam fit et dependet ab agente causa. Et similiter potentia passiva dicit adæquatam habitudinem ad activam, quia non potest recipere aliquid, nisi ab aliquo illud recipiat; potentia vero activa non dicit adæquatam habitudinem ad passivam, ut infra suo loco latius dicemus, quia non est de ratione potentiae activæ, ut possit agere in aliquo, sed ut possit agere aliquid, et ideo potest aliquid esse possibile simpliciter per solam potentiam activam, non vero per solam potentiam passivam. Præterea passiva est imperfecta, et sola non est simpliciter potens ad effectum, nisi perficiatur per activam; activa vero est ex suo genere perfecta, et ideo ex se nullam involvit repugnantiam, ut aliqua potentia activa sit in suo ordine adeo perfecta, ut se sola, et sine dependentia a passiva, in sese virtute contineat et effectum et actionem. Et ita simul probata est prima consequentia, quæ etiam est evidentissima supposito antecedente. Quæ enim major repugnantia excogitari potest in hujusmodi potentia, quam in dicto modo efficiendi? aut quænam imperfectio, et non potius maxima perfectio?

12. Et utrumque confirmari potest, si per illud, *ex nihilo*, intelligamus significari, ut tota res, quæ per se primo fit, ut adæquatus terminus actionis, qui vocatur ut quod, omnino et secundum suam totam entitatem fiat, nulla ejus parte, aut re præsupposita; omnes enim hi sensus veri sunt, et eodem devolvuntur. Sed in hoc etiam indicatur magna perfectio ex parte virtutis activæ, et nulla est repugnantia ex parte effectus vel effectiois ejus. Nam quod res tota, quæ non erat, secundum se totam accipiat esse, quænam implicatio

est? Certe ex terminis nulla apparet major, quam in eo, quod res, quæ tantum erat inchoata secundum unam partem, perficiatur per adjectionem alterius partis, quæ prius non erat, nisi quod illud prius requirit majorem vim in agendo. Non est ergo in hujusmodi potentia vel effectioe aliqua repugnantia, sed tantum major perfectio. Solum posset quis hæsitare qualis possit esse hæc actio sine subjecto, aut quomodo id non repugnet. Sed hoc explicabimus facile in sequentibus; satis enim nunc est quod in eo nulla ostenditur repugnantia. Eo vel maxime, quod aliqui intelligunt creationem absque transeunte actione.

13. Superest probanda secunda consequentia, in qua est vis illius rationis, nimirum hanc potentiam ponendam esse in rerum natura saltem in primo ente, si in se non involvit repugnantiam, vel imperfectionem. Hoc autem probari potest primo ex illo generali principio, quod in primo ente est formaliter omnis perfectio simpliciter simplex, quod demonstrabimus infra tractando de perfectione primi entis. Nam hujusmodi potentia ex proprio objectivo conceptu dicit perfectionem simpliciter simplicem; dicit enim perfectionem ex se non repugnantem, neque involventem imperfectionem. Ex quo plane fit, ut in latitudine entis melius sit habere illam quam non illam, in quo consistit ratio perfectionis simpliciter; ergo talis potentia necessario tribuenda est primo enti. Idem fere argumentum est, quod hæc potentia necessario includitur in omnipotentia, quia omnipotentia se extendit ad omne possibile, id est, ad omne ex se non repugnans; sed de ratione primi entis est, ut habeat omnipotentiam; ergo et quod habeat hanc potentiam. Totum antecedens demonstrandum est infra tractando de attributis primi entis.

14. His accedunt rationes aliæ per se valde probabiles, nam hic modus agendi sine dependentia ab alia causa extra se sive efficiente, sive materiali, est valde consentaneus essentiali perfectioni primi entis. Primo quidem, quia modus agendi est proportionatus modo essendi; sed modus essendi primi entis est cum omni independentia; ergo modus etiam agendi proprius ejus erit independens ab omni causa etiam materiali. Secundo, quia virtus activa definita ad agendum in subjecto et ex subjecto est valde contracta et limitata; ergo non est attribuenda primo enti, quia non est unde possit in illo habere talem

limitationem; nam virtus agendi est proportionata essentiali; sicut ergo essentia primi entis, eo quod purus actus sit, non est unde habeat limitationem, ita neque virtus ejus. Tertio, quia rationi consentaneum est ut in Deo sit potentia altioris rationis quam in omni alio agente naturali seu creato; sed alia omnia indigent subjecto ad agendum; ergo divina potentia non debet esse ita indigens, sed quo perfectior est, eo liberior debet esse ad agendum, maxime cum ille excessus sit in gradu et in omni perfectione possibili.

Creationem esse de facto ostenditur.

15. *In cœlestibus corporibus probatur conclusio.* — Secundo addendum est (quo evidentiùs confirmabitur præcedens conclusio) creationem necessariam esse in entibus quæ nunc sunt, ita ut sine illa esse non potuerint. Probatur primo inductione incipiendo a rebus materialibus. Et imprimis inquiri de corporibus cœlestibus, an facta sint, an infecta. Hoc posterius dici non potest, primo propter rationem communem omnibus rebus finitis, de qua statim; deinde, quia res multo nobiliores cœlis non sunt absque efficientia, ut patet maxime de homine. Item, quia cœli adeo sunt imperfecti, ut indigeant motu ad complementum suarum actionum, et præterea extrinseco motore qui illos moveat, eo quod ex se motum illum habere non possint; ergo multo minus verisimile est ex se habere esse. Item videmus cœlos in omnibus suis virtutibus, sitibus, aspectibus et motibus, ita esse constitutos, sicut expediebat ad conservationem inferiorum rerum et earum generationes et corruptiones; ergo est evidens argumentum non esse a se, sed condita fuisse a communi omnium auctore. Quam rationem latius prosequemur, infra demonstrando Deum esse. Si autem cœli facti sunt, interrogo rursus, an constant ex materia elementorum, et ideo ex illa sint facti, et sic eadem ratio erit de illis quæ de rebus generabilibus; an vero constant ex materia altioris rationis, vel sint simplicia entia, et sic concluditur non nisi per creationem factos esse, quia si sunt simplicia, nullo modo potuerunt aliter fieri, ut per se manifestum est. Si vero constant superiori materia, ideo est, quia sunt ingenerabiles, ideoque per solam creationem fieri potuerunt. Adde, quod rationes, quibus statim probabimus materiam rerum generabilium non posse esse infectam, æque probant de materia cœlestium corporum.

16. *Probatur conclusio in inferioribus corporibus.* — Venio ergo ad inferiorem mundum, quatenus elementa et mista complectitur, et interrogo, an hæc moles facta sit necne; non potest dici non facta, quia omnes species rerum, quæ in illa sunt, in suis individuis fiunt; ergo in nulla specie illarum rerum potest esse aliquod individuum non factum, seu ex se habens esse; nam hæc esset magna differentia, et maxime essentialis inter tale individuum, et alia, et consequenter non essent ejusdem speciei. Unde sicut Aristoteles sæpe contra Platonem argumentatur, non dari hominem separatum ab individuis, quia ille esset incorruptibilis, hæc vero corruptibilis et ita non essent ejusdem speciei, ita nos dicimus, non dari hominem singularem, qui ex se habeat esse sine efficientia alicujus causæ, alias non esset ejusdem speciei cum aliis hominibus; et idem argumentum est de reliquis speciebus, atque adeo de tota hac mole corporea elementarium rerum. Nam licet elementa dici soleant a philosophis incorruptibilia secundum se tota, et corruptibilia secundum partes, non est id intelligendum de incorruptibilitate intrinseca per constitutionem naturæ, nam hoc modo eadem est natura totius et partium, præsertim homogenerum, sed de incorruptibilitate ex virtute et modo agendi naturalium causarum, quia sic nunquam possunt elementa secundum se tota corrumpi; absolute tamen generabilia sunt, et ita non potuerunt ex se habere esse sine effectioe; non est ergo non facta hæc corporum moles.

17. *Materiam non factam, sed Deo cœternam, qui asseruerint.* — Rursus ergo interrogo, an facta sit ex nihilo, vel ex materia; si primum, habetur intentum; si secundum (quod omnes fere philosophi existimant), interrogo rursus, an materia ipsa facta sit, necne. Et quidem philosophi fere omnes materiam negarunt esse factam, sed asseruerunt esse cœternam Deo, et ex se ac omnino necessario habentem esse. In quo errore fuisse Stoicos et Pythagoreos, et Platonem ipsum, et Hermetem Trismegistum refert Tertullian., lib. cont. Hermogen., c. 1 et 8, et lib. cont. Valentin., cap. 15 et 16, et significat Irenæus, lib. 2, cap. 19; Epiphanius vero, hæres. 7, etiam Peripateticos adjungit; et Lactantius, lib. 2 de Origine erroris, dicit, et poetas et philosophos idem sensisse, et specialiter designat Academicos, et maxime Ciceronem, lib. de Natura deorum. Quos philosophos hæ-

retici multi imitati sunt, ut Hermogenes, Manichæus, et alii, ut constat ex Tertull. sup., et Augustino, lib. de Hæresib., in 46 et 59; et Gregor. Nyssen., lib. de Opificio hominis, cap. 23, et Euseb., lib. 7 de Præparat. Evang., c. 8 et 9, ubi etiam Sabellio hunc tribuit errorem.

18. *Impugnatur præcedens assertum.*—Verumtamen hoc esse alienum ab omni ratione naturali, præter dicta in priori assertione, et præter ea quæ communia sunt omnibus entibus creatis, ostendi potest primo ex imperfectione materiæ primæ; nam cum illa sit infima omnium substantiarum etiam corruptibilium, incredibile est illam habere hanc perfectionem summam, quæ est ex se habere esse, cujus perfectionis aliæ species omnes rerum generabilium, et formæ illarum non sunt capaces. Unde sumi potest secunda ratio; nam si materia est coæterna Deo, et ex se habens esse, vel ut sic fuit carens omni forma substantiali, vel ex se habuit aliquam. Primum dici non potest, quia repugnat naturæ materiæ; nam licet non implicet contradictionem, tamen est alienum a naturali ordine rerum, et ideo verisimile non est materiam ex se habere suam entitatem, et tamen habere illam in statu præternaturali, et absque ulla formali perfectione, et consequenter absque usu vel utilitate. Si autem habuit formam aliquam ex se, ergo jam non sola materia, sed quædam substantia integra est ex se habens esse. Ex quo ulterius fit, totam illam substantiam esse simpliciter necessariam, et tam non posse non esse, quam ipsam materiam primam, quia quod est independens ab alio in suo esse, non potest illud amittere. Unde etiam fiet illam materiam non posse deservire ad alias generationes, quia semper manebit sub illa forma.

19. Dicit forte aliquis, materiam ex se habere suam entitatem perpetuam, et formam etiam habuisse perpetuam, non tamen ex se, sed a Deo. Sed hoc etiam dici non potest, tum quia repugnantiam involvit, quod ex se habeat esse, et non quidquid necessarium est ad esse; tum etiam quia alias illa forma ex necessitate naturæ manaret a Deo; nam si fieret libere, unde constaret esse æternam? Est autem contra rationem naturalem dicere, Deum agere extra se ex necessitate naturæ. Et præterea sequitur, qua necessitate agit Deus illam formam, eadem conservare illam, et consequenter materiam ex necessitate semper esse sub illa forma, ideoque minime

posse ad rerum generationes vel corruptiones deservire.

20. Relinquitur ergo, materiam, cum ex se non sit, indiguisse aliquo principio efficiente a quo facta sit; non potuit autem nisi per creationem fieri, quia non potuit fieri ex priori materia; ergo necessaria est omnino creatio alicujus rei, ut hæc res materiales possint existere. Dices: non potuit effectio materiæ esse creatio, quia creatio est rei subsistentis, ut diximus; materia autem non est res subsistens, quia non est id quod est. Respondent aliqui, materiam, licet non proprie creatur, propter dictam rationem, creari tamen saltem improprie seu largo modo. Dico autem duobus modis posse intelligi materiam fieri: primo per se solam ac separatam a forma, et tunc sine dubio crearetur propriissime; nam et esset subsistens, et fieret per modum totius, quamvis ipsa de se sit pars; anima enim rationalis etiam est pars, et tamen propriissime creatur. Imo, si quantitas fieret separata, proprie crearetur ex omnium sententia. Alio vero modo fieri potest materia (et ita credimus esse factam) existens sub aliqua forma; et tunc proprie loquendo, totum compositum ex materia et tali forma dicitur creari, quia illud proprie est; fieri autem ei proprie tribuitur, cui et esse; tunc autem materia dicitur concreari, quod satis est ad demonstrationem, quam intendimus; nam illi actioni, quatenus per eam fit totum, et nihil ei præsupponitur, convenit ratio productionis ex nihilo. Si autem accurate velimus distinguere illam actionem compositam in plures partiales, quibus constat, inveniemus totam rationem creationis, quæ in illa est, provenire ex ea parte quæ est effectio materiæ ex nihilo, ut supra tactum est explicando educationem formæ ex potentia materiæ. Atque ita Patres et Doctores Ecclesiæ absolute et sine ullo addito docent ac demonstrant materiam esse creatam a Deo, ut videre licet in Tertullian., Irenæo, Lactant., Euseb., Epiph., Gregor. Nyss. et Aug., locis paulo ante citatis. Et August. etiam, lib. 4 Genes. ad litter., c. 14, et 12 Confes., c. 4; et Ambros., lib. 4 Hexam., c. 1; et Athanas., lib. de Incarn. Verb., in princip., et aliis passim.

21. Supererat dicendum, ad complendam hanc inductionem, de intelligentiis, seu rebus immaterialibus. Verumtamen de illis nullum fieri potest speciale argumentum, præter illud universale sumptum ex hoc principio, quod repugnat dari plura entia impro-

ducta, et quod ens improductum, seu a se, est infinite perfectum in genere entis, quia neque speciales rationes, neque differentie, neque aliqui effectus proprii intelligentiarum nobis innotescunt, ex quibus demonstramus illas habere esse ab alio, et non a se. Loquor autem de demonstratione simpliciter, quia nonnulla conjectura sumi potest ex motu cœli, ut infra ostendam, demonstrando Deum esse. Ubi etiam illud principium ex professo demonstrandum est, nunc autem supponatur. Ex eo autem quod intelligentiæ habent causam efficientem, evidenter infertur necessariam esse creationem, ut illæ sint, quia cum non habeant causam materialem, ut supra tactum est, non possunt per alium modum productionis fieri. Quod optime confirmat productio animæ rationalis, quæ esse non potest nisi creatio, quia non esteductio de potentia materiæ, ut supra etiam probatum est. Quæ ratio probat necessariam esse creationem, ut homines generentur, quia semper admiscetur (ut ita dicam) eorum generationi. Unde tam frequens est creationis usus quam humanæ generationis. Nisi quis ita desipiat, ut dicat animas racionales præexistere ante corpora, quod esset error non solum in fide, sed etiam contra rationem naturalem, ut suo loco ostendendum est, quia ad præsens non refert. Nam etiamsi animæ essent ante corpora, non tamen essent a se, et sine efficiente, quia, præter alias rationes tactas, cum anima sit naturalis forma corporis, si ex se necessario esset, ex æternitate existeret informando corpus; nam res, quæ ex se habet esse, non potest habere illud in præternaturali statu, et quasi violento, qualis est status animæ extra corpus. Igitur sive anima incipiat cum corpore, sive ante illud, necessarium est habere causam efficientem, et consequenter fieri per creationem.

Demonstratur prima causa creans.

22. Tertio dicendum est (et colligitur ex dictis) necessariam esse in universo unam primam causam efficientem, quæ per creationem res alias effecerit. Hoc satis patet ex discursu facto in præcedente assertione. Et necessitas hujus primæ causæ efficientis respectu cæterorum omnium entium demonstranda est latius in citato loco. Quod autem, hac necessitate supposita, non potuerit illa prima causa absque creatione originem dare cæteris rebus, constat ex definitione creationis supra data, quia non potuit prima causa

ex aliqua materia res producere, quia non omnes res productæ habent materiam, et in his quæ illam habent, ipsa etiam materia debuit produci. Solum est advertendum, species rerum generabilium potuisse fieri in suis primis individuis ex materia prius tempore existente, et tunc non fierent per creationem in toto rigore; quatenus tamen necessario supponunt creationem materiæ, eatenus dicimus esse necessariam creationem ad earum productionem. Et hac ratione nomen creationis, præsertim in usu sanctorum Patrum, extendi sæpe solet ad novam productionem ex præjacente materia creata, ut patet ex Augustin., lib. 4 cont. Advers. leg. et Proph., cap. 24.

Solvuntur argumenta, et quid philosophi de creatione senserint.

23. Ad argumenta respondeo: in primo eorum petitur, ut explicemus, quid in hac veritate philosophi senserint, et præsertim Aristotel. De qua re multa disputavit Eugubini., lib. 7 Peren. philos., cap. 3 et sequent. Sed quod ad alios philosophos attinet, docent quidem illi sæpe mundum hunc creatum fuisse ab aliquo primo auctore; tamen si recte expendantur, non illi attribuunt veram creationem, sed formationem ex præjacente materia, quam etiam *chaos* appellarunt, ut constat ex iis, quæ referunt Tertullianus, et alii auctores supra citati¹, et Lactant., lib. 7, cap. 3. Et hoc quidem illi explicarunt de effectione hujus mundi sensibilis. De mundo autem superiori et intelligibili, id est, de Angelis, obscurissime locuti sunt, nec mirum; nam cum non potuerint illos ex chao formare, non apparet quomodo potuerint illos a Deo productos constituere, nisi fortasse illos etiam materiales fecerint, quamvis corpore subtiliores; nam illi pro comperto habebant, Deum nihil posse producere, nisi ut artificem, qui ex præjacente materia operatur. Et hoc significavit Anaxagoras, quem Aristot., 1 Metaphys., cap. 6, text. 18, laudat, eo quod dixerit omnia esse permista præter mentem; eamque solam esse puram, et omni permistione liberam. Unde et Galen., lib. de Usu p., c. 10, reprehendit Moysem, quod dixerit Deum imperio suo omnia produxisse.

24. *Aristoteles quid senserit.*—Aliis vero prætermisissis, de Aristot. multi censent, illum

¹ Vid. Aug., lib. 11 de Civitat., cap. 4, et lib. 12, cap. 17.